

30

~~G. W. 27.~~ EX BIBLIOTH.
NATIONIS HUNGAR.

VITEBERG.

VI-26.

SIGNAT. ciōōCCCXIII.

Stückzettel erled.
11. XII. 1949.

97

Συὸ Θεῶ

DISPUTATIONUM
ETHICARUM.

III

De

VIRTUTE MO-

RALI.

*In Inclyta Wittebergensi Academia
proposita*

PRÆSIDE

M. NICOLAO HUNNIO

Marpurgensi: Fac. Phil. Adjuncto,

RESPONDENTE

ELISÆO HOMBERGERO

Græcensi Styro.

WITTEBERGÆ

Ex officina Typographica Iohannis Gormanni, Anno 1610.

V I R O

Nobilissimo, Amplissimo
& Consultissimo,

Dn. IOHANNI SEUSIO,
ILLUSTRISSIMO AC SERENIS-
simo Electori Saxoniae à Secretis fan-
ctioribus,

ut &

*Reverenda dignitate, pietate, doctrina, alijsq; vir-
tutibus praestantissimis Viris,*

Dn. JACOBO DANIELI Starck/
Ecclesiae Mitwedensis Pastori vigilantissimo,

Dn. TOBIAE SIMONI Scholae
Dresdensis Rectori meritissimo,

*Dominis, Promotoribus, Patronis suis
unicè colendis,*

*ἀγωνισμα hoc ἡθικὸν
in grati animi σύμβολον
debitae observantiae τεκμήριον*

Dicat

&

Offert

Respondens.

DISPUTATIO III.

De

VIRTUTE MORALI.

I.

*Medium, quo ad summum bonum du-
cimur, est virtus.*

*Virtus est habitus electivus, in mediocri-
tate constitutus, & ratione definitus, prout
vir prudens eam definirer.*

I.

*Ἡ δαιμονία, seu summum bonum diximus a-
ctionem secundum virtutem. Quia verò nulla
sine virtute virtuosa actio, ideò prius acqui-
renda virtus: quadam ergò illius considera-
tione opus erit. Eam verò sic instituemus, ut
virtutis definitionem, causas, actionum prin-
cipia, species, effectus deniq; expendamus.*

II. Quod ergò ad primum: virtutis nomen *πολύσημον* est; modò enim perfectionem essentiali-
um notat. *Arist. lib. 7. Phys. cap. 3. §. 18.* aliàs quemcunq; effectum
& cuiusq; *βελτίστω ἔξω lib. 2. Eud. cap. 1.* in quem sensum Zabarella:
virtus demonstrationis est, scientiam parere *lib. 1. post. anal. ad §. 161*
Mox quamcunq; inanimatorum vim, seu agendi potentiam:
qualis magneti ferrum trahendi, igni, aurum à scorijs repurgan-
di adscribitur. Hinc brutorum quædam virtus est; notabiles
puta specierum proprietates, ut aquilæ plenum solis jubar in-

A 2

tueri:

tueri: equi, animatum esse ad pugnam. *Arist. 2. Eth. 5.* Strictior denique significatio Ethica est soli competens homini, qua cæteris viventibus omnibus præcellit, estq; facultas *laudabilis* ab *Aristotele* descripta *1. Rhetor. 9.* ἀρετὴ ὅτι δύναμις ποριστικὴ ἀγαθῶν, ἢ Φυλακτικὴ: καὶ δύναμις εὐεργετικὴ πολλῶν, καὶ μεγάλων, καὶ πάντων πρὸ πάντων.

II. Ea verò rursus vel intelligitur ἐμφυτος, singularis, aut eximia indoles; aut inclinationes ad diversa percolenda studia, cuiusmodi Φυσικὰς ἔξεις virtuti similes pueris & brutis inesse concedit *Aristot. 6. Ethic. 13.* vel ἐπίκτητος; (aliàs habitualis, seu acquisita) ex naturalibus, & in fitis honestatis seminibus per crebras actiones excitata. Vel deniq; Θεόσδοξος, habitus divinitus infusus, linguarum, scientiarum, artium, &c. *Actor. 2. v. 4. Exod. 31. v. 2.* Cùm autem Ethicus tertiam speciem virtutis vel penitus ignoret, vel sanè de illa acquirenda nihil laboret; primam verò præsupponat; ad secundam utiq; res omnis præsentis loco dirigetur. Et quia hæc generaliter sic dicta virtutis definitionem non æqualiter recipit: ideò *Colleg. Conimbr. disp. Eth. 7. quest. 1. art. 1.* virtutem non prius definiendam censuit, quàm in ἠθικὰς, morales, & διανοητικὰς intellectuales ex *Aristot. 1. Eth. 13. & 2. Eud. 1.* eam dispesceret: cui distinctioni nos etiam calculum addentes definitionem in thesi positam de morali πρώτως, si non unicè accipiendam protestamur. Est enim virtus quiddam commune ab uno, quod non exactè cognoscitur, non explicatis contentis sub eo; *Piccol. grad. 4. Phil. mor. cap. 4.*

III. Virtutem definit *Aristoteles lib. 2. Eth. 6.* Ἔστιν ἀρετὴ ἕξις ποριστικὴ ἐν μεσότητι ὅσα τῇ πρὸς ἡμᾶς ὀρεσμένη λόγῳ, ὡς ἀνὸ φρόνημα ὁ ὀρίσειε. Genus est ἕξις, habitus: qualitas nimirum, crebris actionibus comparata. Probat hoc Philosophus κατ' ἀρσιν *2. Ethic. 4. & 1. Mag. mor. 7.* Quia, præsupposito, quòd virtus in anima, non corpore resideat: tria tantùm animæ deprehenduntur inesse, πάθη, δυνάμεις καὶ ἔξεις. Etsi enim plura insint, v. c. ἐνέργεια, καὶ κινήσεις *2. Eudem. 1.* plura tamen non dantur actionum principia. *Actiaj. comm. ad l. 2. c. 5. §. 26.* πάθη dicuntur, non ipsi affectus in appetitu fundati; (hi n. nomine δυνάμεων illi veniunt) sed

sed affectuum operationes, ut actualis ira, amor &c. ἔξεις verò,
qui primam qualitatis speciem constituunt. Virtus autem nec
διώαμις, nec πάθος. Non hoc i. virtus conjuncta est προαίρεσις
2. à virtute dicimur boni. 3. laudamur. 4. Non inovemur: quæ om-
nia in affectibus contrario se habere modo constat. Non illa:
quoniam i. virtus denominat bonum, διώαμις non item 2. Διώα-
τοι ἔσμεν φύσει ἀγαθοὶ δὲ ἔγνώμεθα φύσει Ergò restat, vir-
tutem esse habitum.

IV. Id quod porrò confirmant ea, quæ ad naturam habitus
spectant. Is autem tria postulat. 1. φύσιν, naturæ aptitudinem, &
promptitudinem: ad quod enim naturâ sumus inepti, nunquam
per habitum acquirimus. 2. μάθησιν præceptorum perceptio-
nem, docentium, quibus ille modis, medijs, actionibus &c. com-
paretur. προαίρεσις enim θεωρίαν præsupponit. Discendum ergò pri-
mum, quid agendum, priusquam ad actionem fiat transitus. 3.
ἀσκησιν, seu crebram præceptorum praxin, & exercitationem.
Hæc tria ut in cujusvis habitus, ita virtutis quoque generatione
sunt omninò necessaria, veraq; media, & conditiones, quibus
virtus acquiri & comparari valeat. Ita, si quis circa terribilia
moderatè versari discat, sæpius etiam versetur, vel cibo & potu
moderatè fuerit usus, fit, ut moderata isthæc actio sæpius repe-
tita naturæ arridere incipiat; ita, ut postmodum similia cum
voluptate, ac promptitudine agat, & tam defectum, quàm ex-
cessum vel maximè aversetur: id quod est virtus.

V. Actionibus ergò virtus acquiritur, ut omnis habitus, tribus,
quæ cōformitatem, & ὁμογένειαν cum ea peculiarē & exactam ha-
beant: & in genere quidem, 1. cum virtutes sint bonæ, actiones
quoque bonas: 2. cum sint moderatæ, ipsas etiam moderatas ef-
se oportet. Arist. 2. Eth. 2. In specie verò temperantia non com-
paratur justis, sed temperantibus: liberalitas non magnanimis,
sed liberalibus actibus.

VI. Vnde verò isthæc actionis cum acquirendâ virtute
ὁμογένεια constat? Resp. Duplicem hic canonem Philosophus sug-
gerit. 1. Σκοπεῖν δὲ, πρὸς ἃ εὐκατὰ φοροὶ ἔσμεν: καὶ εἰς Ἰστανλίον
ἀφελκεῖν 2. Ethic. 9, Qui vis enim natura ad alterum vitiorum, seu
extre-

extremorum proclivis est: ad quodcunque igitur propendet, de-
flectendum est ad eius contrarium: sicut faciunt, qui ligna distor-
ta dirigunt. πρὸς ἃ γὰρ μάλλον πεφύκα μὲν, ταῦτα μάλλον ἐναν-
τία τῷ μέσῳ. Arist. lib. I. Mag. mor. cap. 9. 2. Ἐν πάσι μάλιστα Φυλα-
κτέον τὸ ἡδονὴ καὶ τὸ ἡδονῶν. 2. Ethic. 9. Ad quod vitium prona est
natura, hujus exercendi voluptate ducitur: Itaq; sequentes a ctio-
nem voluptati conjunctam certò ad naturale vitium delabimur:
hanc autem fugientibus agendum ea, quibus non delectamur: sic
enim facilius ad medium, tanquam scopum collineabimus.

VII. *Habitus electivus*, προαιρετικὴ, hoc est, quæ cum deliberatio-
ne electione seu προαιρεσει agit. Philosophus memor sui pro-
nunciati 4. Ethic. 4. ἢ ἕξις τῆς ἐνεργείας ὀρίζεται: ὅς ὡς ἔχουσιν αἱ
ἕξεις, ἔτω καὶ τὰ ἔργα. lib. 12. Eud. 1. virtutis naturam rectius expli-
catum iri judicavit, si modum agendi descriptum dederit. Hoc
autem præstat adjiciendo terminum *Electivus*, quo demonstrat
1. Virtutem non esse eorum, ad quæ naturâ sumus determinati,
τὸ θρεπτικὸν οὐκ ὄντι ἀρετῆς: ἔδεν γὰρ ἐπ' αὐτὰ πρὸς ἀπείρην, ἢ μὴ πρὸς ἀ-
πείρην. Arist. 6. Eth. 13. 2. Brutorum actiones non esse virtuosas; nec
harum principia virtutes. Leo fortis, turtur castus, &c. virtuti
hæc similia, virtutes tamen negantur 6. Ethic. 13. quia laudabile
non est naturæ instinctum (non correctum deliberatione ac ele-
ctione) sequi, ut faciunt bruta: quia hoc laude dignum, aberran-
tem à bono naturam in viam revocare, mala suadentem non se-
qui, sed virtute ad bona flectere. 3. Definiri in præsentia non
intellectuales virtutes: sed morales: dum illæ theoreticæ cum pri-
mis, minus propriè προαιρεσει determinari, atq; finiri dicantur.
Magis. comm. in 2. Ethic. 6. lit. G. 4. Neq; virtuosum censendum, qui
extrinsecis, & forinsecus objectis impedimentis, carcere, morbo,
pauperie &c. impeditur, quo minus ad vitia ruat: hoc enim etiam
nequissimis contingit. 5. Neq; illum, qui cæco impetu bonam
actionem exequitur. Virtutem proinde arguit actio, quam susci-
pit 1. εἰδώς. 2. προαιρετικῶς. 3. προαιρετικῶς δι' αὐτὰ 2. Eth. 3.

VIII. *In medio constitutus.*

In medio consistit virtus: I. Idq; dupliciter: vel enim me-
dium servat in moderandis affectibus: μεσότης γὰρ δοκεῖ τις εἶναι
τῶν παθῶν Arist. 1. Mag. Mor. cap. 9. l. 1. Eudem. 5.: vel in actionibus
dirigendis, ut servetur medium inter extrema duo vitia, ὑπερβολή

λίω, excessum; καὶ ἔλλειψιν, defectum. Utrumque omni virtuti commune; quantumvis magnanimitas, & magnificentia, itemque justitia dubiam hanc rem apud quosdam reddiderint: sed præter rem. Magnificentia namque, & magnanimitas in maximis versantur consideratione materiæ, & objecti; at non circumstantiarum: versantur enim in maximis honoribus, & sumptibus; at modum in his omnibus servando. *Piccol. grad. 4. Phil. mor. cap. 6.* Justitia suum cuique tribuit: à qua actione deflectere licet, tam nimium, quàm minus tribuendo. Nihil proinde obest, quantumvis utrumque extremorum uno nomine dicatur injustitia, quoniam re ipsa est duplex; pari ratione atque liberalitati oppositum vitium citra inconvenientiam communi appellatione illiberalitatem (& sic de cæteris) dixeris, ut nihilominus neutrum extremorum excludatur. *Vid. Piccol. grad. 4. cap. 6.* Porro: medium inter extrema duplex est: 1. κατὰ μέγεξιν per extremorum participationem; uti tepidum inter calidum, & frigidum. 2. κατ' ἀπάρενησιν, negationem extremorum, uti tertius inter secundum, & quartum. Virtutis medium posterioris generis credimus: non enim ex vitiorum commixtione quin utriusque potius negatione virtus confurgit, atque existit.

IX. Ad hujus membri restrictionem additur particula (καθ' ἡμᾶς, quò ad nos) Nam rursus duplex se offert medium: unum τῶν πράγματων, seu rei, alterum καθ' ἡμᾶς. Λέγω δὲ τὸ μὲν πράγματων μέσον, τὸ ἴσον ἀπέχον ἀφ' ἑκατέρου ἀνθρώπων, ὅπερ ἐστὶν ἐν, καὶ ταυτὶ πᾶσι. 2. *Ethic. 5.* observat igitur proportionem arithmetica, ut uni extremorum nulla ex parte vicinior, aut similior sit, quàm alteri. Medium verò καθ' ἡμᾶς dicitur; ὁ μήτε πλεονάζει, μήτε ἐλλείπει τῶν δέοντος. τῶν τὸ δὲ ἔχει ἐν, ἔδὲ τὸ αὐτὸ πᾶσι. *lib. 6.* quo ad naturam proportionis geometricæ uni extremorum similitudine quapiam propinquius est, ab altero remotius. Ita fortitudini similior audacia, quàm timiditas: liberalitati profusio quàm avaritia: ἐνίας γὰρ μεσότησιν ἐνδεῖα ἐναντίον; ἐνίας δὲ ὑπερβολὴ *lib. 1. Mag. mor. c. 9.* μεσότης tamen isthæc aliquid habet latitudinis, nec in puncto quopiam ἀτόμῳ constituta intensiorem prorsus omnem ac remissionem respuit. Fortior enim Cæsar Pompejo, Scipio Hannibale; uterque tamen fortis. Ita unus temperantior, liberalior, &c, altero.

X. Nec

X. Nec obstat μεσότης quò minus ἀκρότης etiam dicatur virtus. μεσότης namq; est in oppositione ad vitia, ὑπερβολὴν καὶ ἔλλειψιν: ἀκρότης, dum ut bona opponitur malo. Hinc Arist. 2. Eth. 6 κατὰ μὲν τὴν ἰσότητα μεσότης ἐστὶν ἡ ἀρετὴ, κατὰ δὲ τὸ ἄριστον, καὶ τὸ εὖ ἀκρότης. Vid. Acciaj. 2. Eth. 6. ad § 38. Piccolomineus virtutē ἀκρότητάς διέταται ait, 1. Munere perfectionis, cui opponitur imperfectum. 2. Ratione suæ rectitudinis, cui adversatur obliquitas. 3. Ut virtus est, à qua vitium (non tam disjunctim, quàm conjunctim utrumq;) maximè distat. grad. 4. cap. 15.

XI. Denique: Ratione definitus, prout vir prudens eam definiret. Non sufficit, actionem virtutis esse προαιρέσει conjunctam: quandoquidem actiones etiam malæ cum προαιρέσει fiunt. Hanc igitur limitare fuit visum, causam adjiciendo, à qua hæc electio determinanda, ac limitanda; *rectam* nimirum *rationem*. Etsi enim electio nulla sit, nisi rationis: quia tamen hæc nonnunquam depravata; Et verò à vitiosa, quâ tali, nulla virtus: utique à recta ratione prudentiæ (quæ omnium virtutum ceu vita est, atq; congeries, eoq; sensu definitur ἐξ ἑσῆς ἀληθῆς μετὰ λόγῃ πρακτικῆ πρὸς τὰ ἀνθρώπων ἀγαθὰ, καὶ κακὰ. 6. Ethic. 5.) conformata virtuosas actiones dependere oportet. Ut virtus demùm sit ille habitus, qui, in medio positus edit operationes rectæ rationi prudentiæ definitæ respondentes.

II.

Hæc Virtutis definitio ad causarum ejusdem considerationem nos deducit, quarum singulas expendamus ordine.

EFFICIENS virtutis remota DEUS est: propinqua actio præcepta exercens: adjuvans educatio.

I. Sicut Deus omnis boni fons est, atque origo, sic quoque virtutis causa existit: idque 1. aliqua virtutum semina, discrimen
puta

puta honestorum & turpiū naturæ implantando : hoc enim est opus legis omnium hominum cordibus inscriptum. *Rom. 2. v. 15.* 2. tum per Mosen in decalogo *Exod. 20.* tūm per ordinarium magistratum legibus adigendo, 3. Cōminando, & puniendo eos, qui vitijs indulgent. *Deu. 27. v. 27. 1. Cor: 6. v. 9. Rom. 13. v. 4. 4.* Exemplis invitando. *Matth. 11, v. 9. Iohan, 13, v. 14.* 5. Virtutibus in bruta depictis ad æmulandum nos provocando. *Esa. 1. v. 3. Matth. 6. v. 26.* 6. Actiones bonas efficaciter promovendo, benedicendo, ad usum salutarem & congruum deducendo. Heroicos interim motus Deus non tam præceptis, aut legibus, quàm occulta, & singulari, nobis occulta ratione ciere, ad eosq, homines instigare solet. *Iud. 13. v. 25. 1. Cor. 15. v. 14.* Ut virtus heroica vix aliam quamcunque causam agnoscat, præter unicum Deum. Sed hæc suo loco.

II. Exurgit hinc quæstio. *an etiam Ethnicorum hominum virtutum. actionumq, virtuosarum Deus causa existat?* dubitandi ratio est, quia peccata ideoque malæ potius, quàm bonæ censendæ videntur. *Resp.* Virtutes, & quascunque actiones vel considerari *ἐξ ἀφαιρέσεως* ut actiones, & ut virtutes, seu quidditativè, ac formaliter: vel *ἐκ προσθέσεως* subjecti; dum accipiuntur, ut hujus vel illius personæ sunt virtutes, & opera. Omnes sive virtutes, sive *ἐνέργειαι* per se, absque collatione ad subjectum bonæ sunt; quæ & quatenus à Deo præceptæ, ex lege, cordibus gentilium inscriptæ profectæ: quo etiam respectu Deum causam, & autorem agnoscunt. Dum verò respectus habetur ad personam, cui virtus inest, fit, ut actiones etiam optimæ *κατὰ συνβεβηκός* in malas degenerent. In Veteri Testamento sacrificia divinitus mandata bona erant, sed à personâ infideli præstita pessima. *Esa. 66. v. 3.* Atque hoc sensu virtutes pariter, & virtuosæ gentilium actiones ut ab infidelibus præstaturæ, & sine fide peractæ nec Deo placere, nec eundem autorem agnoscere poterant.

III. Propinquior causa est *actio*; quæ, qualis intelligatur, quomodove virtutis habitum generet, prius expositum. Actionem verò nominantes intellectum non excludimus; actio enim causam agentem præsupponit; quoniam nulla est vis, nullus effectus actionis, sed unicè agentis per actionem suam operantis.

B

IV. Cæte-

IV. Cæterùm: gemina hinc exurgit quæstio. 1. num ergò virtutes non sint à natura? Resp. Non parum ad virtutis generationem conferre naturam congenito suo honestorum & turpium discrimine extra litem, ac disceptationem ponimus: id tamen non ad efficientem, sed materialem potius virtutis causam pertinere statuimus, quatenus subjectum disponens hominemq; aptum virtuti recipiendæ reddens. Attamen cum non de seminibus & ad virtutem inclinationibus, sed ipsamet virtute quaeratur, in negantem abire placet. Cujus negationis nostræ hanc rationem damus. Quicquid 1. assuefactione introducit. 2. Nec in omnibus eandem naturam participantibus reperitur. 3. operationem suam non edit cum voluptate. 4. Ad quod legibus, præmijs, & pœnis adducimur. 5. Et ad cuius contrarium natura inclinatur, illud naturam inesse nequit. Consequentia ratio in singulis membris hæc est. 1. Assuefactio præsupponit naturam & quod sufficiens originis suæ principium intus habet per media externa non acquiritur; ἄδεν τῶν ὄντων φύσει, ἔθει ἄλλως γίνεται. Arist. l. 1. Mag. mor. cap. 6. 2. Omne per se naturam aliquam consequens semper illic est, ubi natura. τὸ γὰρ εἶδιον καὶ μόνον, καὶ πάντι, καὶ αἰεὶ συμβαίνει. Isag. Porph. c. 4. §. 1. Cum in omnibus, singulisque hominibus natura sit omnino eadem; consequentia illius omnibus hominibus inerunt. Quicquid 2. tale non est, illud neque naturam adæquatam, & perfectam sui causam agnoscit. 3. Naturam omnes actiones cum voluptate expedire Aristot. 2. Ethic 9. docet; & facile hinc poterit constare quia omne ad quod inclinatum sumus, quodve sponte agimus, imò agere desideramus, hoc cum voluptate nos facere certum est. Cum verò omnes naturales (hoc est quæ naturam insunt) facultates ita sint comparatæ, omnes igitur naturales actiones voluptati conjunguntur. 4. Quarti membri ratio ex modo dictis cernitur. Ad naturalia enim non cogitur natura, sed sponte sua ruit. Nullis legibus, minis, promissis lapis ad decidendum, ad videndum animal: ad ratiocinandum homo. ducitur Virtutem fugere, eamq; generare seu producere opposita sunt: nihil verò contrariorum causa: τὸ αὐτὸ, καὶ ὁσούτως ἔχει αἰεὶ τὸ αὐτὸ πένε τῶν πρὸς αὐτὸν. Arist. l. 2. de gen. & corr. cap. 10. §. 56. Es

Et sanè nulla natura operatur sibi adversa. Si ergò virtutem generat, non protrudet ex se vitia: aut, si hoc; certe virtutum causa non existit, sui enim promoveret destructionem. *Αδωάτορ.*

V. Atqui virtus 1. per assuetudinem introducit. Sic enim experientia: sic *Aristot. 2. Eth. 1. lib. 1. Mag. mor. cap. 6.* Sic ratio foret quippe omnis educationis, & quorumcunque laborum ad assuescendum virtuti facientium conatus irritus ac frustraneus. 2. Non eandem in omnibus hominibus reperiri virtutem, luce sua claret, ac lucet; cum in plarisque vix ullam, in multis nullam, in paucis aliquam virtutem reperias. 3. Nil molestius homini, quàm agere virtuosa: etsi quidem inficias ire nolimus acquisitæ virtutis actionem jucundam; attamen diffiteri nequaquam licet, acquirenda cum est virtus, molestas admodum actiones esse ad eam ducentes. Ideo Philosophus in hoc casu maximè devitari jucunda & suavia voluit, quòd illa naturalem & consequenter vitiosam causam arguant. 4. In controversiam venire non potest, legibus, præmijs, & pœnis invitari, si non cogi hominem ad virtutem, à vitijs autem deterri: quotidianum hoc & planum, 5. Naturam inclinari ad vitia virtutibus opposita, non sacrarum modò literarum, sed ipsius quoque experientiæ testimonio clarum evadit, idque vel ex eo cernitur, quòd 1. Ingeniosiores sumus circa mala, quàm bona. 2. Faciliore, & feliciore (imò infeliciore) cum successu in illis versamur, quàm his. 3. Majore cum voluptate vitia sequimur, quàm virtutes. 4. Sine laboriosa institutione non facilè quisquam virtuosus; at citra omnem laborem, ac molestiam vitiosus evadit quisq;. Conclusio ex dictis sequitur; Ergò virtus naturà non inest. *Vid. Piccol. grad. 4. Ph. mor. cap. 17. Et dissentientem Tempel- lum disput. de Eth. quibusd. ex Arist.*

VI. Altera quæstio est: sintne actiones habitum virtutis antecedentes, cumq; insequentes ejusdem speciei? Etsi alij in affirmativam abeant, nobis tamen negativa placet, quia distant. 1. Efficiente causâ. Earum, quæ habitum antecedunt, causa existunt præcepta; quæ autem insequuntur, habitus, etsi voluntas utrobique primatum teneat, illarum tamen virtuosa: harum non-virtuosa. Hinc illæ benè quidem fiunt; at bonæ non sunt; hæ & bonæ, &

benè fiunt. *Scal. exerc. 307. sect. 4.* 2. Unde qualitate propriâ variant: illæ virtuosæ, hæ non virtuosæ. 3. Fine, & effectu. Illæ ad virtutis habitum tendunt: hæ ipsæ sibi finis sunt, summum quippe bonum; hominemq; beatum reddunt; & consequenter voluptatem honestam excitant, amicitiam conciliant. Quæ verò hunc ad modum differunt; certè specie, si non plus quàm specie distare, statuendum.

VII. Deniq; *Educatio* hùc multum confert, quia tener natura sequax est, & flexibilis; ideò, dum à vitijs sensim abstrahitur, & ad virtutis viam inclinatur, morum præceptis præparatur, & disponitur, ut promptius ea postmodum percipiat, ductumq; earum sequatur facilius.

III.

Materia virtutis in qua sunt intellectus, & voluntas, circa quam affectus.

I. Triplex numeratur materia: ex qua, in qua, & circa quam. Primam non agnoscunt accidentia: omne enim materiatum compositum; at; nullum accidentium corporeum. Materia in qua est *ὑποκείμενον*, sive subjectum, quod omne accidens postulat, ut sibi subsistentiam largiatur, & durationem. Cumq; virtus, quippe accidens, istiusmodi requirat subjectum, quodnam illud sit, inquirendum.

II. Duplex est verò subjectum; ut quod, & ut quo. Extra dubium versatur, illud subjectum esse hominem. Nam, brutis quæ insunt, similitudine solum quapiam veris & *ἀνθρωπίναις* virtutibus respondent, & *ὁμωνύμως* ita dicuntur, docente *Aristot. 6. Eth. 13.* Neq; tamen in cujuscunq; ætatis hominem virtus cadere potest: nam pueri, quoniam imperfectè utuntur ratione, virtutis nondum sunt capaces: ergò adulti solum istud subjectum erunt.

III. Subjectum ut quo, hoc est, qua mediante parte & facultate *πρώτως* homini virtus inest, aut anima erit, aut corpus. Non corpus; hoc enim, quicquid facultatum habet, ab anima accipit: Ergò ab his facultatibus dependens virtus primò corpori non inhaeret: ergò animæ. *Ἀρετὴ γὰρ λέγεται ἀνθρωπίνῃ, ἔτι τὸ τοῦ σώματος, ἀλλὰ τὴν τῆς ψυχῆς. 1. Ethic. 13.* Porro: in anima duplex facultas.

facultas, τὸ λογικὸν, καὶ τὸ ἄλογον. *Ibid.* Illud rursus duplex occur-
rit, τὸ μὲν κυριώως, καὶ ἐν ἑαυτῷ, τὸ δὲ ὡσαύτῃ τὰ πατρὸς ἀκυστικόν τι.
Ibid prius intellectum comprehendit, & voluntatem; hoc appe-
titum, quatenus intellectui obediendo rationis fit particeps,
haud aliter, atq; equi à sessorē recti, dum secundum rationis di-
ctamen incedunt; rationis, quò ad hanc operationem redduntur
participes.

IV. Τὸ ἄλογον facultas in homine nuncupatur, quæ per se ratio-
ne utitur. Hanc duplicem statuere licebit, ἄλογον ἀπλῶς, &
κατὰ ἡ. Prior est vegetalis, seu τὸ φυτικόν, ἢ θρεπτικόν, ut dici-
tur *Aristot. 1. Ethic. 13.* ideò, quòd nec in seipsa rationem habeat, nec
dominio ejusdem subjaceat. Posterior sensitiva, seu appetitiva
imperio rationis subiecta. Inquit hoc *Aristot. cit. loco.* τὸ μὲν φυ-
τικόν ἔδαμῶς κοινωνεῖ λόγῳ, τὸ δὲ ἄπυθητικόν, καὶ ὅλως ὕρεπι-
τικόν μετέχει πῶς, ἢ κατὰ τὸν ὅτιν αὐτὸ καὶ πειθαρχικόν.

IV. Ad rem nunc propius accedentes quæramus, quò tan-
dem referenda virtus? Non spectat ad ἀπλῶς ἄλογον. 1. Quia
hæc pars nulli omninò præcepto, aut institutioni parer; quod ta-
men necessarium prorsus, si virtus (quæ non, nisi per doctrinam
comparatur, & institutionem) acquirenda foret. 2. Coërceren-
tur per virtutem facultates vegetales, cùm tamen harum nulla,
quæ talis, virtutibus corrigatur. Nam, quòd temperantia ut &
cōtinentia circa potentias vegetantes sunt occupatæ; non faciunt
hoc, quæ illæ tales sunt, sed appetitu, ejusq; inordinatis affectibus
ducuntur, & ad vitia rapiuntur. 3. Omne potentijs præditum,
vegetantibus virtutum esset capax, ideòq; non bruta modò, sed
& plantæ.

V. Porro: si quærenda virtus ἐν τῷ λογικῷ, in imperantene
(facultate rationali) an subdita, & obediente (appetitu) ipsam in-
veniemus? Apud multos hoc obtinuit, ut appetitivam facultatē
subiectum virtutis facerent, & videtur annuere *Philosophus 1. Mag.*
Μοι. 4. 5. ἐν τῷ ἀλόγῳ ἐγίνονται αἱ ἀρεταὶ λεγόμεναι, σωφροσύ-
νη, δικαιοσύνη, ἀνδρεία &c. Verùm; minus commodè, ut hæc de-
monstrat ratio triplex. 1. Τὸ λογικόν viciatum est non ignoran-
tia solùm, & tenebris intellectui effusis, sed etiam ademtione
dominij in appetitum; itemque voluntatis simul, & intellectus

corruptione, ac depravatione propria & peculiari. Ut igitur & intellectus, & voluntas à suis corrigantur vitijs, intellectui etiam ad domandum appetitum ferantur suppetiæ; virtutibus quoque τὸ λογικὸν imbutum oportet. 2. Ubi cunq; adæquatum, congruum, & proprium datur subiectum, ibi res poterit ipsa reperiri. Cùm verò bruta capacia sint appetitus: quidnî etiam bruta virtutis (si hujus subiectum appetitus) diceremus capacia? 3. Neq; Aristoteles, nec Peripateticorum quisquam prudentiam in appetitu; sed omnes potius posuere in intellectu, *lib. 6. Ethic. c. 3. 5. lib. 1. Mag. mor. cap. 1. 5.* Atqui; prudentia quidnam aliud, quàm omnium virtutum moralium fasciculus, atque corona? Definitionem illius *6. Eth. 5.* perpende, & calculum addes. Quòd enim διανοητικὰς intellectui assignat Aristoteles; ἡθικὰς appetitui, ideò factum, quia illas consideravit, ut subiectum παρὰ ἄρξεως, in hæfionis afficiunt; illas verò, ut operando foràs in appetitum, ejusq; affectus agendo subiectum ἐνεργείας, sive operationis respiciunt. Cæteras addere rationes supervacaneum, quæ videri possunt apud *Piccol. grad. 4. cap. 7. vid. etiam seqq. capp.*

VI. Rectius proinde τὰ ἀπλῶς, καὶ πρώτως λογικῶν virtutes adscribimus, sic statuentes, Intellectus, & voluntas jure naturali dominium quoddam in appetitum obtinēt; id tamen per lapsum collapsum, multisq; modis debilitatum, ita, ut appetitus jugo excusso pravis feratur affectibus, jamq; adversus dominum suum rebellis in suam haud rarò captivitatem redigat. Qua de causa, ut appetitus inordinatio compescatur; virtutibus armandus est intellectus, quò servum rebellem in pristinam servitutem redigat. Etsi verò vitiū insit appetitui, non tamen eidem protinus & virtus: quoniam sufficit, aurigæ viam notam, illumque prudenter agere; & equi recta incedent via, & si pædagogus virtutis amans non patitur vitijs indulgere pueros, agent virtuosa virtute præceptoris licet non propria. Expendenda hoc loco esse materia circa quam; cùm tamen prolixior ejus futura sit consideratio, proximam ipsi dicabimus ἐξέτασιν.

IV.

Forma virtutis est ὀρθότης, seu rectitudo ad neutrum extremorum deflectens.

I. Tringa

V. Trina se offert circa præsens thema sententia; una mediocritatem; altera congruentiam cum recta ratione, tertia ὀρθότη-
τα, seu rectitudinem formam illius statuit. Quantum ad pri-
mam; omnem virtutem in mediocritate sitam, & astruximus
suprà, & larga manu etiamnum damus, non quasi virtus de se,
& formaliter nihil sit præter μεσότητα; sed ut consequens, idque
perpetuum, non tamen essentielle virtutis assignaremus. Cu-
jus negationis hæc sunt fundamenta. Nulla negatio est for-
ma positivi. Δηλόν: formam enim formato homogeneam, ejus-
demque cum ea prædicamenti quis negaret? Atqui; μεσότης ne-
gatio est extremorum; ex suprà dictis. Ergo &c. 2. Virtus es-
set, si maximè nullum vitium, nullum extremum. Tolle auda-
ciam, & timiditatem, fortitudinem non sustuleris; at tamen me-
dium nullum video. Esset liberalitas, si maximè & avaritia
& profusio impossibiles. Medium proinde negatur, ut non
negetur virtus: formam quomodo negaturus sis, virtute non
destructa, non video.

Concludo: Ergò virtus non est μεσότης.

II. Alijs formam virtutis cum recta ratione conformita-
tem affirmare placet. Dubito, sicne satisfactum dubio? Omni
sanè virtuti exacta intercedit cum recta ratione congruentia;
ut evidens nobis signum suppeditet, quo virtus dignoscatur à
vitio. Quò minus autem formam dicamus, hoc obstat. Con-
formitas, similitudo, congruentia est ἐκ τῶν πρόσθεν: virtus
ens absolutum, habitus: sed forma quæ posset diversæ à forma-
to esse κατηγορίας?

III. Rectius proinde virtutem ὀρθότητα λόγου, habitualé in-
tellectus & voluntatis rectitudinem dicentes formam ipsius ex-
pressisse putandum. Est n. virtus ceu regula, & norma boni: imò,
quatenus ad summum quàm proximè accedit, & verè bonū est,
sibi ipsi norma existit. Quicquid ab hac vel levissimè deflectit, est
non rectum, eoq; nomine vitiosum: Et: sicut à recto ad utramq;
partem excedendo, & deficiendo deviamus; similiter à virtute
excedendo eius bonitatem, aut infra eam subsidendo erramus.

Cum

Cum igitur virtus sit habitus, & quidem circa moderandos affectus occupatus, seu norma eorum, rectè dicitur, virtutem esse habitualement *τὴ λογικῆ ὀρθότητα*, qua etiam affectus ad rectitudinem perducantur.

V.

Finis virtutum est τὸ καλὸν; idè, hominis perfectio tùm ἐκλική, tùm πρακτική.

I. *Τὸ καλὸν*, sive bonum aliud *ἐκλικὸν* est, aliud *πρακτικὸν*; utrumq; à virtute. *Illud* formaliter: etenim, quicumq; habitus bonus, & laudabilis, etiam tùm, quando actu non operatur, subjectum suum perficit; ita quoq; virtus, tanquam bonus habitus bonum: laudabilis laudabilem efficit, quatenus scil. virtus est perfectio intellectus, & capistrum appetitus. *Hoc* finaliter: præter dictam perfectionem omnis habitus ad operationem tendit: hæc igitur bona est, dum ille bonus.

II. Virtus unam huiusmodi edit operationem, eam tamen reflexu duplicatã. Primum n. directim naturam observans boni alteri, seu proximo sese communicat, ejus commodũ quærit: in alterius n. emolumentum operationem circa suum subjectũ convertit. Sic n. fortis qui est, non sibi tantum est, sed & patriæ: qui liberalis similiter; sic & qui justus: atq; sic de cæteris. Reflectitur deinde actio isthæc in suum subjectum, & virtuofum afficit, 1. beando; virtutis n. actio beatitudo. 2. voluptate afficiendo. Ex summo bono summa, & maxima voluptas: sine qua quid bonum? 3. Amicitiam conciliando. Perfectio hæc non extremæ est lineæ: homo enim naturã suã *ζῶον ὀμηλικὸν*: at vera, decens, honesta conversatio, & amicitia citra virtutem nulla datur: quin ex hac potius illa, ut felix quidam partus emergit, atq; resultat.

Τῷ Θεῷ δόξα

F I N I S.

Umg. VI 26

= [Dissertationes
Theol. Vol. 707]

Sb.

VD 17

